

λυσιν τμημάτων καλυφθέντων υπό χώματος μετά την γαλλικήν ανασκαφήν και την επανατοποθέτησιν ώρισμένων λίθων εις την αρχικήν των θέσιν. Έν τούτοις τὸ κύριον μέρος τῆς ανασκαφικῆς ἐρεύνης δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι συνετελέσθη καὶ ἀπέδωσε εἰς τὸν κόσμον τὰ ἐρείπια λαμπροτάτου μακεδονικοῦ κτηρίου τῶν πρῶιμων ἐλληνιστικῶν χρόνων.

Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ - Μ. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

*

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΥ ΒΕΡΓΙΝΗΣ

Ἡ ἀνασκαφή τοῦ ἔτους τούτου εἶχε περιωρισμένον χαρακτήρα καὶ σκοπὸν. Ἀπέβλεπε εἰς τὴν συναγωγήν συμπληρωματικῶν τινῶν στοιχείων διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἀρξαμένης ἤδη μελέτης τῶν εὐρημάτων καὶ τῶν παρατηρήσεων τῶν παρελθόντων ἐτῶν.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπεχειρήθη ἡ ἐρευνα ἐνὸς τύμβου εἰς τὸ ΒΑ πέρασ τοῦ νεκροταφείου. Ὁ ἐπιλεγείσ τύμβος ΑΖ, κείμενος ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Αἰμιλίου Λαζαρίδου, ἦτο ὁ βορειότερος ἐκ τῶν σφζομένων τύμβων. Πέραν τούτου ὑπῆρχον ἴσως δύο ἢ τρεῖς τύμβοι, καταστραφέντες κατὰ τὴν διάνοξιν δημοσίας ὁδοῦ ἐν ἔτει 1940 (ἐγκαταλειφθεῖσιν ἡμιτελοῦς). Ἐντὸς τοῦ τύμβου ἀπεκαλύφθησαν 11 ταφαι, αἱ πλείσται τῶν ὁποίων δὲν παρουσιάζον ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐπέτρεπε νὰ διακρίνη τις ἀσφαλῶς τὴν σαφῶς ἀκτινωτὴν περὶ τὸ κέντρον διάταξιν τῶν.

Μία ὁμοῦ ταφή, ἡ ΑΖ ΑΙΙ, εὕρισκομένη κατὰ τὸ ΒΔ τεταρτημόριον τοῦ τύμβου, ἦτο ἀφαντάστως πλουσία εἰς κοσμήματα. Θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ἡγεμονική, ἂν ἡ λιτότης τῶν λοιπῶν ταφῶν δὲν μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τοῦτο.

Παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς νεκρᾶς εἶχεν ἀποτεθῆ ἡ τυπικὴ πρόχους· παρὰ τοὺς πόδας τῆς δίδωτον ἀγγεῖον, ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς δὲ πρωτογεωμετρικὸς σκύφος μὲ διακόσμησιν ὁμοκέντρον ἡμικυκλίω. Ἡ πρόχους εἶχεν ἀνατραπῆ καὶ κατὰ τὴν πτώσιν τῆς παρέσυρε, φαίνεται, τὸ κρανίον καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ στηριζόμενα κοσμήματα.

Ἐκ τῶν δύο κροτάφων πρέπει νὰ ἐκρέμαντο ἀνὰ μία τετράς σπειροειδῶν κυλινδρικών ἐλασμάτων, ἐξαρτωμένων εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τῶν δι' ἐνὸς εὐμεγέθους χαλκοῦ «κομβίου», ἐνῶ ἐξᾶς ὁμοίων κοσμημάτων φαίνεται ὅτι ἐκόσμηε τὸ ὀπίσθιον τμήμα τῆς κεφαλῆς. Τὸ κάτω μέρος τῶν

πλοκάμων ἐκόσμων, ἀνὰ εἰς, χρυσοὶ δακτύλιοι κόμης τριῶν σπειρῶν ἕκαστος, ἐνῶ ἄλλοι δύο μικρότεροι χρυσοὶ σφηκωτῆρες συνεκράτουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ πέρασ τῶν πλοκάμων.

Δίδυμοι χαλκοὶ δακτύλιοι, ἀποτελούμενοι ἐξ ἐνὸς ἀπλοῦ δακτυλίου καὶ ἐτέρου μὲ ὀκτώσχημον ἀπόληξιν, ὅστις ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ πρώτου, πρέπει, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς τῶν, νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς κοσμήματα παχέος πλοκάμου ἐρριμμένου εἰς τὴν πλάτην τῆς νεκρᾶς. Πολλοὶ μικραὶ ὀκτώσχημοι πόρπαι εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν μαρτυροῦν περὶ τῆς ὑπάρξεως κεφαλοδέσμου, πολυάριθμοι δὲ μικραὶ τυτῦλι ἡλόμορφοι τὸ στέλεχος ὑποδεικνύουν τὴν ὑπαρξίν ταινίας περιβαλλούσης τὴν κάτω σιαγόνα καὶ τὰς δύο παρεῖας (ὡς εἰς πλείστας τοπικὰς ἐνδυμασίας τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος).

Κυκλικὸν χαλκοῦν περιῶπτον ἐκρέματο ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῆς νεκρᾶς, ὅστις ἐκοσμεῖτο προσέτι δι' εἰδικὸν δακτυλιοσχῆμου κοσμήματος συνηστραμμένου, περατουμένου εἰς ὀξεῖαν αἰχμὴν κατὰ τὸ ἕτερον πέρασ τοῦ.

Ἐτερον περιῶπτον ἐξ ὀδόντων ζώου ὡς καὶ περιδέριον ἐξ ἠλεκτρίνων ψήφων, παισιουσῶν μία ὑαλίνην κεντρικὴν, συνεπλήρουν τὸν πλουσιώτατον τοῦτον κόσμον. Εἰς τὴν θέσιν τῶν ὤμων ὑπῆρχον δύο μεγάλα ὀκτώσχημοι πόρπαι. Δύο μεγάλα χαλκᾶ ψέλια καὶ ἄρκετοὶ χαλκοὶ δακτύλιοι εὐρέθησαν εἰς τὰ θέσεις τῶν δύο χειρῶν. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν εὐρέθη καὶ ὠραιότατος σφόνδυλος ἐκ πορφυροῦ λίθου.

Ἡ ζώνη τῆς καταφόρτου ταύτης γυναικὸς ἦτο ἐπίσης μοναδική. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ὑπῆρχε μέγα χαλκοῦν ὀμφάλιον, παισιούμενον ἐκατέρωθεν ὑπὸ δύο μικροτέρων, ἐνῶ ὀλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς – ἐμπρός καὶ ὀπίσω – ἐκοσμεῖτο ὑπὸ χαλκῶν «κομβίων» εὐρεθέντων εἰς στοίχους ἀνὰ ἕξ. Εἰς τὸ ἄριστερον τῆς ζώνης τέταρτον σιδηροῦν ὀμφάλιον πρέπει νὰ ἀπετέλει ἰδιαίτερον κόσμημα τοῦ ἐνδύματος, ἐνῶ πέμπτον, ἔτι μικρότερον, εὐρέθη παρὰ τοὺς πόδας τῆς νεκρᾶς. Πλησίον τούτου εὐρέθη καὶ χαλκοῦς κύκλος μὲ 4 ἀκτίνας εἰς σχῆμα σταυροῦ.

Ἡ ταφή αὕτη εἶναι ἡ πλουσιώτερα τῶν μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθεισῶν, στερεῖται μόνον τοῦ τριδύμου διπλοῦ πελέκεως, τὸν ὅποιον ἀνεύρομεν εἰς τρεῖς προηγουμένας περιπτώσεις.

Ὁ δεύτερος ἐρευνηθεῖς τύμβος ΑΗ ἔκειτο εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀπόστασιν νοτιώτερον τούτου καὶ ἦτο μεγαλύτερος καὶ ὑψηλότερος. Ἐν τούτοις ἡ ἀνασκαφή του ἀπέδωσεν ἐπτά μόνον ταφὰς διατεταγμένας ἀκτινωτῶς περὶ τὸ κέντρον. Ἐκ τούτων μόνον μία ἦτο πλουσία εἰς κοσμή-

ματα, ἐνθ' αἱ ὑπόλοιποι οὐδὲν σχεδὸν ἀξιόλογον περιείχον πλὴν τῶν ἀγγείων. Ἡ ταφή ΑΗ 11, κειμένη εἰς τὸ ΒΔ τεταρτημόριον τοῦ τύμβου, ἦτο γυναικεία καὶ περιείχε τὰ συνήθη σπειροειδῆ ἐλάσματα τῆς κεφαλῆς, δύο μεγάλας ὀκτωσχήμους πόρπας, χρυσοῦν δακτύλιον κόμης, τρίδυμον διπλοῦν πέλεκυν, μέγα ψέλιον (τὸ μεγαλύτερον τῶν μέχρι σήμερον εὑρεθέντων), ψήφους ἤλεκτρίνας περιδεραιοῦ, δύο χαλκᾶ ὀμφάλια καὶ πλείστα χαλκᾶ «κομβία» προσηλωμένα ἄλλοτε ἐπὶ τῆς ζώνης.

Βορείως τοῦ τύμβου Γ ὑπῆρχεν ἡμικατεστραμμένος μικρὸς τύμβος (ΑΘ). Εἰς τοῦτον ἐνήργησα περιορισμένην ἔρευναν, ἣ ὅποια ἔδειξεν ὅτι τῆς συγχρόνου καταστροφῆς τοῦ τύμβου εἶχε προηγηθῆ ἔκσκαφὴ του κατὰ τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους.

Παρὰ ταῦτα ἀνευρέθη, ἄθικτον σχεδόν, γραπτὸν τροχήλατον ἀγγεῖον κυκλικόσχημον καὶ ἀνδρική ταφή περιέχουσα σιδηροῦν ξίφος τελείως κατεστραμμένον ἐκ τῆς ὀξειδώσεως. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τύμβου ἀνευρέθη συντετριμμένον σιδηροῦν ξίφος, τοῦ ὁποίου ὄμως διατηρεῖται εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν ἢ λαβή, ὥστε δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τοῦτο εἰς τὸν λεγόμενον «βόρειον τύπον».

ΜΑΝ. ΑΝΑΡΟΝΙΚΟΣ

*

NEA NIKOMEDEIA (1961)

The Neolithic settlement mound at Nea Nikomedeia lies on the western edge of the Plain of Macedon, about 10.5 kms. N 30° E of Verroia; the first excavations of the site were undertaken by Cambridge University under the auspices of the British School of Archaeology during July and August of 1961, with the advice and assistance of Mr. Photios Petsas, Ephor of Antiquities for Western Macedonia¹. Mr. Petsas first noted the site in 1958, when he investigated the reported discovery of archaeological finds exposed during the course of removing earth from the mound to make a road embankment.

In 1961 a cutting c. 8 by 13 metres was made in the quarried area (Plate 275 a) in order to expose houses-plans and to recover a large sample of faunal and archaeolo-

gical material from the primary (Early Neolithic) occupation phase. After removing the loose plough-soil (c. 20 cms. thick), the Early Neolithic culture layer was excavated systematically down to the surface of the underlying sterile clay-marl, which lay at a depth of approximately 70 cms. At this level the sub-soil was scraped flat, exposing the cultural deposits as dark stains and discolourations in the virgin soil. The prehistoric features thus delineated comprise wall-slots, post-holes, and probable storage hollows, all referable to the primary Early Neolithic settlement of the site.

The wall-slots define a large rectangular building, with walls measuring at least 8 metres and 3.5 metres in length. Post-holes at metre to metre-and-a-half intervals down the centre of the wall-slots suggest a sturdy timber stud framework was made to strengthen the walls of dried mud; there was nothing to indicate that either mud-brick or stone foundations were used in building construction. Sockets for two buttress posts to support cross-beams were found on the inside of the long wall. Outside the north (long) wall a rectangular arrangement of post-holes was exposed, evidently the remains of a subsidiary enclosure. The purpose of the three large intersecting hollows found within the «enclosure» is unknown; perhaps they were originally dug to obtain clay to make mud walls for the adjoining building, and later were utilized as storage-hollows.

The finds were studied by both archaeologists and natural scientists. A radiocarbon age determination made on charcoals from the culture layer dates this primary occupation level to 6.220 B. C. \pm 150 years.

In view of the early date it is interesting to note that zoological and palaeobotanical investigations indicate that the first settlers at Nea Nikomedeia were very probably both agriculturalists and herdsmen. Cereal cultivation is well attested, both by grain impressions on the pottery, and in the abundance of cereal pollen in samples from the Early Neolithic layer; it is not yet possible to confirm if this marks the first appearance of cereal cultivation in the area. The available data indicates predominantly open, unwooded land near the site, probably of the Mediterranean maquis type. Sheep and goat ap-

1. A full preliminary report has appeared in the Proceedings of the Prehistoric Society for 1962, N.S., Vol. XXVIII.